

ПРИНЦИП ПЕРІОДИЧНИХ ВІБОРІВ – один з осн. принципів виборчого права. За своїм заг. змістом він є конст. принципом, пов'язаним з обмеженням строку повноважень складу виборного колег. органу чи виборної посадової особи.

П. п. в. походить із заг. засад демократії та суверенітету народу й означає регулярність проведення виб. виборного органу (посадової особи). Регулярне звернення до народу-суверена щодо визначення тих, хто уповноважений здійснювати вл. від його імені, в умовах режиму представн. демократії є одним із запобіжників узурпації вл., її надмірної і надто тривалої концентрації в руках обмеженого кола осіб. Важливість цього принципу для функціонування дем. д-ви, її республік. засад підкреслив КСУ (рішення КСУ від 28.04.2009 № 8-рп/2009). П. п. в. природно поширюється також на місц. виб. через вимогу регулярного звернення до осн. суб'єкта місц. самовр-ня – тер. громади.

Вимога періодичності виб. передбачена міжнар. виборчими стандартами, зокрема, ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і закріплена в Кодексі належної практики у виборчих справах Венец. комісії.

Зміст П. п. в. означає, що кожен виборний орган (кожна виборна посадова особа) має обмежений і наперед установлений строк повноважень, на який обирається склад органу чи посадова особа. Унаслідок вимоги періодичності такий строк не може бути істотно про-

довжений за будь-яких обставин. Незначне продовження здійснення повноважень (не більше 2–3 міс.) може бути припустимим лише у зв'язку з необхідністю невідкладного проведення повторних виб. у винятковому випадку визнання чергових виб. недійсними (нерезультативними).

Єдиним винятком із цієї вимоги є продовження повноважень ВР України в разі закінчення встановленого строку в умовах воєн. чи надзв. стану (частина четверта ст. 83 Конституції України), внаслідок заборони проведення будь-яких виб. в умовах такого стану цей виняток поширений також на повноваження Президента України в под. обставинах законами України, що регулюють прав. режими воєн. та надзв. стану. Дещо складніша ситуація з органами місц. самовр-ня, здійснення повноважень якими в умовах воєн. стану можуть бути тимчасово зупинені або припинитися *de facto* внаслідок активних бойових дій чи тимчасової окупації з можливим подальшим відновленням без проведення виб. (ст. 10 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану»).

Поза часовими межами воєн. чи надзв. стану збільшення встановленого строку повноважень представн. органу чи виборної посадової особи в розумних межах можливе, однак не може застосовуватися до складу виборчого органу (посадової особи), який діяв на момент прийняття такого рішення. Зокрема, зміни до Конституції України, внесені у 2004, якими збільшувався строк повноважень ВР України з 4 до 5 років, набули чинності з моменту на-

буття повноважень новим складом ВР України, обраним у 2006.

З П. п. в. вимога обов'язкового проведення чергових виб. у зв'язку із закінченням установленого строку повноважень. Таким чином, вимога обов'язковості виб. є наслідком принципу періодичності виб.

П. п. в. не виключає настання обставин, які вимагають скороч. строку (дострокового припинення) повноважень поточного складу виборного органу чи діючої виборної посадової особи і проведення у зв'язку із цим нових, поза-чергових виб. Скороч. строк повноважень (до чергових місц. виб.) установлений для виборних органів місц. самовр-ня та сільс., селищ., міськ. голів, обраних на позачергових виб. Підстави для такого скороч. строку повноважень установлюються Конституцією або законом.

Зміст П. п. в. засвідчує його конст. природу. У зв'язку з його особл. важливістю для орг-ції вл. в дем. д-ві цей принцип (із розкриттям його змісту) доцільно прямо закріпити на рівні Конституції України.

В умовах визнання П. п. в. практика європ. д-в щодо призначення і проведення чергових виб. достатньо різноманітна. Венец. комісія налічує три осн. підходи до вирішення цієї проблеми: по-перше, день чергових виб. може бути точно визначений Конституцією або виборчим законом; по-друге, день виб. може визначатися уповноваженим органом вл. у досить вузьких межах, визначених Конституцією чи виборчим законом; по-третє, вл. може бути наділена досить широ-

кими межами розсуду у визначенні дня виб. (Доповідь про визначення дати виборів CDL-AD(2007)037).

Конституція України в різних випадках використовує перші два із зазначених підходів. День проведення чергових виб. нар. депутатів України, Президента України, чергових місц. виб. чітко визначено (частина перша ст. 77, частина п'ята ст. 103, частина третя ст. 141 Конституції України). Це стало наслідком досвіду застосування відповід. положень Конституції України в ред. 2004, що викликало, зокрема, конфлікт щодо визначення дня проведення чергових виб. Президента України, розв'язаний КСУ (рішення КСУ від 12.05.2009 № 10-рп/2009).

Оскільки день голосування на чергових виб. нар. депутатів України встановлений безпосередньо, Конституція не передбачає акта про призначення цих виб., а отже, не визначає органу, уповноваженого видати такий акт. Ця обставина може викликати труднощі при визначенні дня проведення виб. нар. депутатів, відкладених через неможливість проведення чергових виб. у встановлений Конституцією день в умовах воєн. чи надзв. стану. В ін. випадках (виб. Президента України, місц. виб.), незважаючи на чітке визначення дня чергових виб., Конституція передбачає наявність акта (рішення уповноваженого органу) про призначення виб.

Вітчизн. досвід знає окр. випадки порушення П. п. в. у практиці місц. виб. Так, зважаючи на нездатність ВР України протягом тривалого часу прийняти рішення про призначення виб. депутатів Київської міськ. ради, після обрання

складу ради на позачергових виб. 2008 наст. виб. депутатів ради були проведені у 2014, внаслідок чого строк повноважень депутатів склав 6 років. Ін. приклад порушення П. п. в. мав місце, коли ВР України у 2009 скасувала власну постанову про призначення виб. депутатів Тернопільської обл. ради; таке скасування (і тим самим продовження строку повноважень органу місц. самовр-ня) КСУ визнав неконст. (рішення КСУ від 10.06.2009 № 14-рп/2009).

Лит.: Барабаш Ю. Окремі питання модернізації конституційних засад виборчого права України // Право України, 2013, № 5; Виборчий кодекс України. Кн. перша. Загальна частина. Науково-практичний коментар / за ред. Ю. Б. Ключковського. К., 2021; Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні. К., 2018; Ключковський Ю., Венгер В. Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні в умовах війни та передумови проведення місцевих виборів після припинення воєнного стану. В кн.: Вплив війни на систему управління. Роздуми в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України / rada naukowa: A. Zoll (przewodniczący) i in.; redakcja: P. Stetsyuk, K. Eckhardt. Rzeszów, 2023. URL: <https://shorturl.at/mIMRY>; Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та Пояснювальна доповідь: ухвалені Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18–19 жовт. 2002 р.): CDL-AD(2002)023rev2-cor. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev2-cor-ukr); Report on choosing the date of an election: adopted by the Council for Democratic Elections at its 22nd meeting (Venice, 18

October 2007) and the Venice Commission at its 72nd plenary session (Venice, 19–20 October 2007): CDL-AD(2007)037. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2007\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2007)037-e).

Ю. Б. Ключковський.

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ – рац. орг-ція держ. вл. в д-ві, за якої здійснюється гнучкий взаємоконтроль і взаємодія вищих органів д-ви як частин єдиної вл. через систему стримувань і противаг.

Історії відомі два варіанти поділу вл. – горизонтальний та вертикальний. У рамках горизонтального поділу існує певна рівновага між гілками вл. Вертикальний поділ передбачає домінування однієї гілки вл. над іншими.

Витоки горизонтального поділу держ. вл. з'являються у праці «Політика» античного філософа Арістотеля, який поміж іншого передбачав існування трьох частин держ. устрою – законодавчого органу, посад і восьми типів суд. органів. Вертикальний поділ вл. закладається в християнській доктрині в рамках постулату Євангелія від Луки: «Кесарево – кесареві, а Боже – Богові». Тим самим античний світогляд передбачає горизонтальний поділ вл. на три гілки: законод., викон. й суд., а християнський – вертикальний поділ вл. на дві гілки – реліг. та світську.

У добу Середньовіччя вертикальний принцип поділу вл. було реалізовано через знаменитий «Dictatus Papae» («Диктат пап») папи Григорія VII й доктрину двох мечів Е. фон Репкова у «Саксонському зерцалі»: «Два мечі дав бог земному царству задля захисту християн».